

ПОСЕБАН ИЗВЕШТАЈ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА
О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ АЛБАНСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМА

Заштитник грађана

Издавач
Заштитник грађана

За издавача
Оља Јовичић

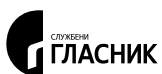
Уредник
Роберт Сепи

Тираж
100

Година издавања
2018

ISBN 978-86-87945-43-2

Прелом и штампа

ПОСЕБАН ИЗВЕШТАЈ ЗАШТИТНИКА
ГРАЂАНА О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ
АЛБАНСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМА

Јануар 2018.

*Извештај је припремљен уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији.
Стилови изречени у извештају припадају искључиво ауторима
и не представљају нужно званичан стил Мисије ОЕБС-а.*

САДРЖАЈ

САЖЕТАК	7
УВОД	9
АЛБАНСКИ ЈЕЗИК И ПИСМО У ОПШТИНАМА У КОЈИМА ЈЕ У СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ	12
Општина Бујановац	12
Општина Прешево	15
ЕЛЕКТРОНСКА ПРИЈАВА РОЂЕЊА ДЕТЕТА	19
ПРАВО НА ИЗБОР И УПОТРЕБУ ЛИЧНОГ ИМЕНА НА АЛБАНСКОМ ЈЕЗИКУ И ПРЕМА ПРАВОПИСУ ТОГ ЈЕЗИКА НА ТЕРИТОРИЈИ ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА У КОЈИМА АЛБАНСКИ ЈЕЗИК НИЈЕ У СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ	21
Град Врање	21
Град Лесковац	23
Град Ниш	25
ЗАКЉУЧЦИ	28
ПРЕПОРУКЕ	30
ПРИЛОГ 1	32
ПРИЛОГ 2	39

САЖЕТАК

Службена употреба језика и писма националне мањине

- право свакој лица да у поступку пред органом и организацијом, која вршећи јавна овлашћења решава о његовом праву и обавези, употребљава свој језик и у поступку се упознаје с чињеницама на свом језику
- исписивања типографских ознака на језицима националних мањина
- право на слободан избор и коришћење личној имена и имена своје деце, као и на исписивање личној имена у све јавне исправае, службене евиденције и збирке личних података према језику и правој писму припадника националне мањине
- издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирке личних података на језицима националних мањина и прихваћање тих исправа на тим језицима као јуноважних

Право на службену употребу језика и писма је једно од најважнијих права, због мноштва разлога, које је, међународним и националним правним актима, гарантовано припадницима националних мањина. Када се наведено право посматра као питање правног оквира, може се констатовати да је Република Србија усвојила правне прописе које предвиђају и гарантују његово остваривање у складу са највишим међународним актима и стандардима. Истовремено, не може се негирати чињеница да и даље постоје, примери из праксе, као и поступци контроле које је Заштитник грађана водио, проблеми у погледу његовог потпуног и ефикасног остваривања. Штавише, резултати овог истраживања показују једну закономерност – да проблеми/повреда права грађана подједнако постоје како у локалним самоуправама у којима је језик и писмо националне мањине уведено у равноправну употребу тако и у оним локалним самоуправама у којима

то није случај. Они за своју последицу имају оправдано незадовољство грађана којима је оно, на тај начин, повређено.

Предуслови за остваривање овог права су одавно познати – кадровски капацитети, финансијске могућности и технички услови. И док се њихово одсуство може схватити као логична последица у оним локалним самоуправама у којима језик и писмо мањине нису уведени у службену употребу, дотле додатно незадовољство грађана изазива чињеница да они не постоје и тамо где су језик и писмо равноправни у службеној употреби. Поред њих, као један од кључних корака за ефикасно и потпуно остваривање права на службену употребу језика и писма националне мањине, кроз спроведено истраживање се још једном наметнуло остваривање права на обавештеност. Индивидуално гледано, почетни корак, који је као тема истраживања добио централно место у овом тексту, јесте остваривање права на лично име, његово уписивање у јавне евиденције према језику и писму националне мањине и издавање исправа у којима је лично име исписано према том језику и писму.

УВОД

Представници албанске националне заједнице годинама истичу да у Републици Србији није обезбеђено остваривање права на службену употребу албанског језика и писма на начин предвиђен прописима. Стање је у последње време донекле унапређено, о чему сведочи поступање по одређеним препорукама Заштитника грађана и различите активности и мере које су предузели надлежно органи у области службене употребе језика и писма. И поред тога, поступци вођени пред овим органом указују да и даље постоји оправдано незадовољство грађана у вези са остваривањем права на службену употребу албанског језика и писма.

Заштитник грађана је стога израдио овај извештај с циљем да утврди реално стање и укаже на разлоге због којих су у пракси и даље присутни проблеми у равноправној службеној употреби албанског језика и писма, и то како у општинама у којима је овај језик у равноправној службеној употреби, попут Бујановца и Прешева, тако и у општинама где то није случај, као што су Врање, Лесковац и Ниш. Имајући у виду природу Заштитника грађана као контролног и корективног органа, у Извештају се и предлажу мере за отклањање препрека доследној примени закона.

Истовремено, у прилогу извештаја је дат преглед поступака који су вођени пред Заштитником грађана због заштите права на службену употребу албанског језика и писма, а који недвосмислено предочавају да узроци проблема јесу системски због чега се њиховим отклањањем унапређује цео систем заштите и остваривања права употребе свих мањинских језика који су уведени у службену употребу у Републици Србији.

Питање од суштинског значаја за очување идентитета припадника националних мањина којим се Заштитник грађана посебно бавио у истраживању је право на лично име. Право на лично име је једно од права које је уздигнуто на ниво уставом загарантованог људског права. Устав Србије прокламује да су избор и

коришћење личног и имена своје деце слободни.¹ За припаднике националних мањина Устав садржи додатну гаранцију права на коришћење свог имена и презимена на свом језику.²

Право на лично име је људско право које сваком човеку треба да омогући остваривање права на идентитет и његову заштиту. Да би припадник националне мањине остварио право на упис личног имена у изворном облику у личну карту, неопходно је да достави извод из матичне књиге рођених и уверење о држављанству у којима је лично име уписано и у изворном облику, као и да изричито захтева да му се у образац личне карте упише лично име у изворном облику. Стога упис личног имена у изворном облику у матичне књиге, пре свега рођених, представља основ за остваривање права на упис личног имена у личну карту, као и у друге јавне исправе и службене евиденције. Пројекат „Бебо, добродошла на свет“ омогућио је да здравствене установе које су технички опремљене за примену система електронске пријаве издају пријаве рођења детета на обрасцу и на начин који је прописан подзаконским актом³.

Електронска пријава рођења је образац на основу ког се врши упис чињенице рођења детета у матичну књигу рођених у здравственој установи и упис податка о личном имену у матичну књигу, укључујући и на језику и према правопису језика мањине.

Извештај сагледава степен обучености здравствених радника да обаве електронску пријаву, као и проблеме са којима се у том процесу суочавају. Како је пројекат „Бебо, добродошла на свет“ и даље у раној фази спровођења, упутно је што пре уочити и отклонити проблеме који се на терену дешавају.

Досадашња пракса уписа у матичну књигу, да ли посредством матичне службе или нове електронске пријаве, показала је да постоје проблеми у правилном упису у матичне књиге рођених према правопису албанског језика и писма. Једна од најчешћих грешака је да се паралелан упис на латиничном писму, али не и према правопису албанског језика, сматра двојезичним уписом.

1 Чл. 37 ст. 3 Устава Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 98/06.

2 Чл. 79 ст. 1 Устава.

3 Правилник о поступку издавања пријаве рођења детета и обрасцу пријаве рођења детета у здравственој установи („Сл. гласник РС“, бр. 25/2011, 9/2016, 16/2016 и 36/2016).

Полазећи од тога да је држава дужна да обезбеди кадровске, финансијске и техничке услове за остваривање права на службену употребу језика и писама националних мањина, као и избор и употребу личног имена према језику и правопису мањине којој припада, извештај тежи да укаже на мере које је потребно предузети како би се отклонила било која могућност да се радом здравствених радника, задужених за попуњавање електронске пријаве рођења бебе, повреди право родитеља да изабере да лично име детета буде уписано законито и правилно и према правопису албанског језика.

Како би утврдио све чињенице, Заштитник грађана је посебно у ситуацији када је располагао опречним информацијама о остваривању права на службену употребу албанског језика и писма, обављао посете релевантним локалним самоуправама. Приликом посета општинама Бујановац и Прешево обављени су разговори са начелницима општинских управа, представницима надлежних служби и Националног савета албанске националне мањине. Извршен је и увид у матичне књиге рођених, као и у донета решења у различитим управним поступцима пред општинским органима. Затражени су, пре свега, одговори у вези са пропустима у раду наведених локалних самоуправа који су биле предмет ранијих поступака контроле овог органа. Осим тога, непосредни увид у истакнуте јавне натписе био је драгоцен у утврђивању стварног стања у овој области.

Имајући у виду да је реална процена упућених да припадници албанске националне заједнице користе услуге породилишта која су ближа наведеним општинама, обављени су разговори и са начелницима градских управа и матичних служби градова Врање, Лесковац и Ниш. И ту је извршен увид у матичне књиге, и посебно увид у уписе личног имена на албанском језику и писму, као и увид у Централни систем за електронско вођење матичних књига. У породилиштима наведених градова обављен је разговор са особама које су, у том тренутку, биле задужене за електронску пријаву новорођенчета. Такав приступ омогућио је прикупљање свих информација потребних за чињенично утемељено утврђивање стања и предлагање мера за његово унапређење.

АЛБАНСКИ ЈЕЗИК И ПИСМО У ОПШТИНАМА У КОЈИМА ЈЕ У СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ

Општина Бујановац

Посматрано у односу на претходне налазе и сазнања Заштитника грађана о пропустима у раду, Општина Бујановац је унапредила заштиту и остваривање службене употребе албанског језика и писма, који је Статутом уведен у равноправну службену употребу са српским језиком и ћириличким писмом.

Унапређење се најпре огледа у томе да је обезбеђена двојезичност приликом израде службених аката, а посебно је то видљиво код јавних натписа. Такође, с обзиром на то да је упис података о личном имену правилан и законит на оба језика и писма која су у службеној употреби Заштитнику грађана је из општинске управе речено да није било проблема и неправилности у бирачким списковима.

Значајно је истаћи и да су, и поред ограничења локалног буџета, табле са натписима улица израђене двојезично и након тога њима замењене дотадашње. Имајући у виду чињеницу да су за остваривање службене употребе језика и писма на локалном нивоу потребна значајна средства, Заштитнику грађана је из општинске управе указано на то да би надлежна служба и средства из републичког буџета значајно допринели да се закон доследно и ефикасно спроводи. У ситуацији када локалне самоуправе немају средстава да све табле замене, без финансијске помоћи Републике Србије, замена табли траје пар година.

И даље је актуелан проблем броја потребних и радно ангажованих преводилаца за албански језик у општинској управи, посебно сада у контексту забране запошљавања. Израда правних аката захтева професионалног преводиоца, тако да иако има три преводиоца, само један је професионални који мора да проверава и акте друга два преводиоца.

С тим у вези, треба истаћи и да је приликом посете општини Бујановац⁴ уочено да и даље нису обезбеђене двојезичне табле филијала/експозитура републичких државних органа, на српском и албанском језику и писму. Између осталих, и табла са називом Центра за катастар непокретности Врање, Служба за катастар непокретности Бујановац је исписана само на српском језику и ћириличком писму. Такође, табла са називом Министарства финансија, Пореска управа, Филијала Бујановац није двојезична, односно исписана је само на српском језику и ћирилици.

Након претходног истраживања овог органа⁵ Републички геодетски завод и Пореска управа су у непосредној сарадњи са Заштитником грађана, као и остали републички органи, преузели обавезу да планирају средства и промене табле како би биле исписане у складу са законом, у локалним самоуправама где је језик националне мањине уведен у равноправну службену употребу. На жалост, ово најновије истраживање је показало да у моменту посете општини Бујановац то и даље није урађено.

Због тога се Заштитник грађана, након теренског рада, обратио Републичком геодетском заводу⁶ и Пореској управи⁷ ради прикупљања обавештења из којих разлога табле и даље нису исписане у складу са законом, односно на српском и албанском језику.

Након примљених дописа, Министарство финансија, Пореска управа⁸ предузело је мере и обезбедило двојезичне табле за потребе Филијале Бујановац, које су постављене 29. септембра 2017. године, о чему је Заштитника грађана обавестио и Национални савет албанске националне мањине.⁹

Међутим, Национални савет албанске националне мањине указао је и на то, да иако су табле на згради Општине Бујановац,

4 Радна посета општини Бујановац обављена је 22. августа 2017. године

5 Посебан извештај Заштитника грађана „Остваривање права на службену употребу језика и писама националних мањина у Републици Србији“ доступан на: <http://www.pravamanjina.rs/attachments/izvestaj.pdf>

6 Акт Заштитника грађана дел. бр. 33278 од 6. септембра 2017. године.

7 Акт Заштитника грађана дел. бр. 33277 од 6. септембра 2017. године.

8 Изјашњење Министарства финансија, Пореске управе бр. 000-021-00-00009/2016-J0058 од 28. септембра 2017. године.

9 Допис Националног савета албанске националне мањине бр. 332-2/17 од 24. октобра 2017. године.

где је седиште Пореске управе, Филијала Бујановац замењене, у унутрашњим просторијама Филијале табла је и даље само на српском језику и ћирилици.

Републички геодетски завод¹⁰ предузео је мере тако што је наложено Одељењу за јавне набавке да се за следећу годину у плану набавки планирају и двојезичне табле. Међутим, Заштитник грађана користи и ову прилику да још једном укаже на законску обавезу постављања двојезичних табли, на коју је указао Републичком геодетском заводу пре више од 6 година, а и даље није поступљено нити обезбеђена доследна примена закона.

Насупрот томе, охрабрују налази Заштитника грађана утврђени на основу увида у матичне књиге у Општини Бујановац. Приликом увида утврђено је да се матичне књиге воде у складу са важећим прописима који уређују ову материју. Констатовано је такође, да је у матичној служби истакнуто обавештење о праву грађана да поднесу захтев за исправку података у матичним евиденцијама, односно на албанском језику и према правопису тог језика. На српском језику и ћирилици се имена наводе из изворника, односно како су уписани у матичне књиге.

Представници Националног савета албанске националне мањине указали су да је питање избора и употребе личног имена на албанском језику и правопису и даље актуелно, имајући у виду да су сви ранији уписи у матичне књиге били на српском језику и ћириличком писму, а да грађани још увек нису довољно информисани о праву да поднесу захтев, како би се накнадно извршио упис личног имена у матичну књигу рођених и на албанском језику и правопису тог језика.

Због тога је Национални савет албанске националне мањине спровео вишемесечну медијску кампању у циљу информисања грађана о њиховим правима и начину остваривања права на упис личног имена у јавне евиденције на албанском језику и писму.

Током истраживања предочена је, као узрок проблема, и чињеница да албански језик садржи већи број слова које не познаје српска азбука и правопис, тако да изговарање личног имена није једнако начину на које се оно пише на албанском

10 Изјашњење Републичког геодетског завода бр. 07-1356/2017-2 од 18. септембра 2017. године.

језику и правопису. То за последицу може имати и има да се имена уписује на српском језику и латиници, онако како га „чује“ и разуме онај који га уписује, што није ни законито нити правилно и крши право грађана на идентитет чији је интегрални део лично име.

У том смислу, постоји предлог да израда каталога најчешћих албанских имена, који би био помоћни инструмент матичарима, може да предупреди наведене проблеме.

Приликом радне посете општини Бујановац, где је уведен у равноправну службену употребу албански језик и писмо, представници општинске управе и други саговорници су изјавили да у Основном суду у Бујановцу „нема ниједног преводиоца званично запосленог, да немају сазнања о томе на који начин се службени акти израђују и на албанском језику и писму и да правилник о систематизацији радних места у наведеном суду није предвидео запошљавање тумача“.

Како би подаци и налази изнети у посебном извештају Заштитника грађана били неспорно утврђени, упућен је тим поводом допис Министарству правде ради прикупљања информација¹¹.

Према подацима Министарства правде¹² и на основу достављене документације, нису основани ови наводи, јер је Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у наведеном суду систематизовано радно место судски тумач са 3 (три) извршиоца и радно место судски предводиоца са 1 (једним) извршиоцем, за обављање послова преводјења на албански језик и обрнуто.

Општина Прешево

Након спроведеног истраживања у општини Прешево¹³, Заштитник грађана може да констатује одређене напретке у вези са остваривањем службене употребе албанског језика и писма и у општини Прешево.

Као и у општини Бујановац, Заштитник грађана је утврдио да табле са називима републичких органа нису биле законито

11 Акт Заштитника грађана дел. бр. 33276 од 6. септембра 2017.

12 Акт број: 740-06-438/2017-03 од 02. октобра 2017. године.

13 Радна посета општини Прешево обављена је 22. августа 2017. године.

израђене у општини Прешево у којој је у службеној употреби албански језик и писмо.

Нажалост, табле са називима републичких органа и даље нису замењене, односно нису обезбеђене двојезичне табле филијала/експозитура републичких државних органа, на српском и албанском језику и писму, иако је на такав пропуст Заштитник грађана скренуо пажњу пре више година и супротно тада изјављеној намери да се он отклони.

Имајући то у виду, Заштитник грађана се и овог пута обратио Министарству финансија, Пореска управа и Републичком геодетском заводу. Поступање наведених органа је истоветно као и у случају општине Бујановац.

Тачније, Пореска управа је обавестила Заштитника грађана¹⁴ да су наручене табле и за потребе Експозитуре Прешево и на албанском језику и писму, које су постављене крајем септембра.

Национални савет албанске националне мањине је изразио задовољство што је коначно такав пропуст отклоњен. Штавише, представници Националног савета албанске националне мањине су истакли да је, за разлику од општине Бујановац, извршена замена табле како на улазу зграде, тако и у унутрашњим просторијама општине Прешево.

У случају Републичког геодетског завода табле са називом органа, Центар за катастар непокретности Врање, табле још увек нису замењене, а према достављеном одговору¹⁵ наложено је да се замена табли уврсти у план јавних набавки за следећу годину.

Напредак у поступању Општинске управе Прешево, уочен је и у вези са израдом двојезичних решења, али само у неким случајевима, као нпр. код уговора о раду са запосленима у општинској служби, што раније није био случај, према налазима Заштитник грађана у истраживању о службеној употреби језика и писма које је спроведено у 2010. години.

Заштитник грађана и овом приликом наглашава забринутост чињеницом да се упис личног имена у матичну књигу рођених и даље врши само на албанском језику и писму. Проблем настаје

14 Акт Пореске управе бр. 000-021-00-00009/2016-J0058 од 28. септембра 2017. године.

15 Акт РГЗ, Сектор за правне послове 07 број 07-1356/2017-2 од 18. септембра 2017. године.

јер у централној апликацији где су преведене матичне књиге имена не могу правилно да се упишу на албанском језику и писму, односно у апликацији се уписује само на српском језику и ћириличким писмом.

То за последицу има велики број грешака, током избора, јер се приликом транскрипције личних имена са албанског језика на српски језик и ћирилично писмо (нпр. SH у CX) та лична имена грађана нетачно уписују у бирачки списак.

Због нетачне транскрипције, није могуће у бирачком списку наћи грађанина, чије је име унето и на албанском језику и правопису уколико не поседује личну карту са личним именом уписаним на исти начин већ само на српском језику и ћириличком писму. Супротно томе, када је извод двојезични, подаци се уписују исправно.

Због тога и у овом случају предложена је могућност израде каталога имена, који би матичару олакшао посао, нарочито у ситуацијама када код матичара дође странка која не зна добро српски језик и следствено томе има потешкоћа у комуникацији. Из општинске управе је Заштитнику грађана том приликом указано на то да на интернету постоје спискови албанских имена и презимена, али то није званичан документ који могу да користе надлежни органи, али да би званични списак могао да уради Национални савет албанске националне мањине.

Према речима представника Општине Прешево, за грађанина је важно да је име правилно уписано на албанском језику, а транскрипција на српски и ћирилицу није од значаја јер је битно да се у документа уписују лична имена правилно на језику мањине. Проблем настаје код појединачних случајева тј. код оних код којих није урађена исправка неисправних транскрипција имена на албанском језику и писму. Како је наведено, Републичка изборна комисија шаље као образац решење у коме се лично име уноси на језику националне мањине, а све остало се попуњава на српском језику.

С тим у вези, представници Општинске управе су истакли да би било значајно да се обрасци које издаје Републичка изборна комисија ураде и на албанском језику, иако то није законска обавеза.

Указали су и на то да се странке жале јер се у решењу о упису у јединствени бирачки списак лично име уписује на језику

и писму националне мањине, остале податке на српском језику и ћириличким писмом.

Како је ранија пракса била да се решење израђују само на латиници, дошло је до унапређења ако се има у виду да је наложено да се сва решења израђују двојезично.

Проблем са недостатком професионалних преводиоца истичу и у Општини Прешево, у којој је запослен један преводилац, са појашњењем да због тога постоје пропусти у изради решења у складу са законом.

Имајући у виду да је у Општини Прешево отворено породилиште, треба истаћи да је у текућој години, према подацима које су Заштитнику грађана изнели запослени у Дому здравља Прешево, рођена 31 (тридесет једна) беба, али није било електронских пријава,¹⁶ већ је пријава вршена према старом Правилнику.

У Прешеву је посебно истакнуто да је потребно организовати додатне обуке за матичаре, али и здравствене раднике који попуњавају електронску пријаву рођења детета. Иако до сада није било електронских пријава, матичар из Прешева, који је прошао обуку за пријаву електронским путем у Врању, наглашава да је потребно задржати пажњу на овом питању.

Што се тиче обука здравствених радника, две медицинске сестре су прошле обуку за електронску пријаву рођења, али је напоменуто да нису обезбеђени технички услови за електронску пријаву рођења, односно одговарајућа компјутерска опрема и приступ интернету. Слично као и за матичаре, указано је на значај додатне и континуиране обуке за здравствене раднике, јер је од последње обуке прошло више од 6 месеци. Будући да постоји недвосмислено изражена свест да су питања личног имена и други подаци које уноси здравствени радник веома важна статусна питања, веома је важно имати обучен кадар који ће се бавити овим питањима.

¹⁶ Правилник о поступку издавања пријаве рођења детета и обрасцу пријаве рођења детета у здравственој установи „Сл. гласник РС“, бр. 25/2011, 9/2016, 16/2016 и 36/2016.

ЕЛЕКТРОНСКА ПРИЈАВА РОЂЕЊА ДЕТЕТА „БЕБО, ДОБРОДОШЛА НА СВЕТ“

Пројекат „Бебо, добро дошла на свет“ зайочели су Министарство државне управе и локалне самоуправе и Кабинет председника Владе Србије с породицима у Србији. Систем електронске пријаве уведен је у 50 одсто породилица, а најављено је да ће бити покривена територија читаве Србије.

Родитељи имају нову могућност за добијање потребне документације за новорођенче. Нови систем омогућава одређивање личног имена детета, пријаве пребивалишта и здравствене осигурања и одређивање држављанства у здравственој установи у којој је дете рођено. Процедура је једноставна и не захтева оглазак код матичара. Цео процес је бесплатан.

Родитељи ће бити обавештени о завршетку процеса. Документација (извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству и картица здравствене осигурања) биће им достављени на кућну адресу.

Лично име детета (име и презиме) одређују родитељи. Ако мајка не жели да означи оца, име одређује сама. Презиме се одређује према презимену једног или оба родитеља – то значи да дете може да носи презиме оца или мајке или оба презимена. Ако родитељи имају више заједничке деце, дете се одређује презиме које су одредили и осталој заједничкој деци. Број речи од којих се може састојати лично име није ограничен. Међутим, ако родитељи одреде лично име које се састоји од више од три речи, дужни су и да одреде скраћено лично име.

Пребивалиште детета пријављује се према пребивалишту родитеља. Ако родитељи живе на истој адреси, пријава је аутоматска. Ако не живе на истој адреси, родитељи бирају на коју ће дете бити пријављено. Дете се пријављује за здравствено осигурање према активном осигурању једног од родитеља (по њиховом избору).

Ако су родитељи у браку, оцем детета се сматра мајчин суну. Ако нису, оцем се сматра мушкарац чије је очинство

ујврђено признањем. Признање очинсџва врши се ѓред мајичарем, орданом сџарашељсџва, јавним бележником или судом. Процедура се може обавиџи и без ѓрисусџва мајке; ѓошребно је да она да саџласносџи након ѓорођаја. Преѓоручује се да оџац ѓризна очинсџво у мајичној служби на којој се налази ѓородилишџе, како би се осџале ѓроцедуре брже обавиле.

ПРАВО НА ИЗБОР И УПОТРЕБУ ЛИЧНОГ ИМЕНА НА АЛБАНСКОМ ЈЕЗИКУ И ПРЕМА ПРАВОПИСУ ТОГ ЈЕЗИКА НА ТЕРИТОРИЈИ ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА У КОЈИМА АЛБАНСКИ ЈЕЗИК НИЈЕ У СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ

Град Врање¹⁷

Имајући у виду да се највећи број припадника албанске националне мањине који живе у општинама Бујановац и Прешево опредељује за порођај у болници у Врању, на шта указује и мали број порођаја у ванболничком породилишту у Прешеву, Заштитник грађана обавио је разговор са надлежним градским службама и посетио породилиште, ради утврђивања правилности уписа у јавне евиденције личног имена на албанском језику и према правопису тог језика.

У Врању се обавља велики број порођаја не само грађанки из општина Бујановац и Прешево, већ и из општина са севера Косова, око две хиљаде рођења годишње.

Непосредним увидом у матичне књиге, потврђени су наводи о великом броју уписа деце албанске националности. Такође, утврђено је да су уписи који су прегледани већином уписани правилно према правопису албанског језика. Међутим, треба указати на чињеницу да је одређени број уписа албанских имена извршен латиничним писмом, на пример са Ћ (Ć) и са Ш (Š), иако тих слова нема у албанском језику.

Приликом истраживања, матичари су указали и на проблем да у програму не могу да мењају податке које здравствени радници уносе у електронској пријави, због чега имају потешкоће приликом утврђивања статусних питања. Такође, навели су и да сматрају да уколико је основни упис на српском језику и ћириличком

17 Радна посета Заштитника грађана обављена је 23. августа 2017. године.

писму, накнадни упис може се извршити једино на основу решења надлежног органа. Тиме је поново потврђена тврдња да је неопходно и од изузетног значаја да здравствени радници који врше електронску пријаву рођења детета поуче родитеље о праву да лично име детета упишу према језику и писму националне мањине.

Као новост и одступање од до тада утврђеног, матичари су истакли чињеницу да одређене странке албанске националности не желе да им се мења упис личног имена са латинице на албански (пример: SH или Š). У циљу унапређења остваривања овог права матична служба у Врању је увела добру праксу да странка сама напише како гласи име на албанском језику и према правопису тог језика. Међутим, треба навести да је ово добра пракса матичара с којим је обављен разговор, што не значи нужно да и остали матичари поступају на овај начин, односно да траже да странка напише своје име и презиме. У том смислу, треба размислити о сврсисходности и правилности издавања упутства за матичаре како би се уједначила пракса приликом уписа личног имена на језику и писму националне мањине.

Иако није био предмет овог истраживања, током његовог спровођења Заштитник грађана је дошао до сазнања о још једном проблему који настаје у вези са електронском пријавом рођења детета. Наиме, дешава се да се изјава о признању очинства даје већ у породилишту код здравственог радника, што није предвиђено законом, већ се према закону признање очинства обавља код матичара. Ова олакшица за последицу има, у одређеном броју случајева, да странка након тога не дође до матичара, што ствара проблем у раду матичних служби.

За послове електронске пријаве рођења детета у Здравственом центру Врање задужена је једна административна радница која је прошла једнодневну обуку за рад у систему електронске пријаве. Систематизацијом није предвиђено наведено радно место, те је решењем распоређена на рад у писарницу. Међутим, имајући у виду велики број рођења, односно пристиглих пријава, велики проблем представља то што је само једно лице одређено да врши пријаву. Посебне потешкоће настају када је на годишњем одмору или одсутна због болести јер тада нема ко да је мења, због чега се подаци онда уносе накнадно.

Административној радници су достављена стручна упутства у вези са уносом података. Упутство садржи део којим је посебно описан унос личног имена детета на језику и писму националне мањине. Апликација за унос података има у падајућем менију 10 језика. На жалост, мора се напоменути и то, да је за обраду једне електронске пријаве потребно да се кликне 81 пут у апликацији. Административна радница која обавља ове послове је за разлику од матичара истакла да се поступак пријава обуставља уколико нису решена сва статусна питања (држављанство родитеља, очинство...), те да не узимају изјаве о очинству јер нису надлежни.

Административна радница је детаљно описала и праксу приликом уписа личног имена детета. Лично име детета, када се уписује на албанском језику и писму, уноси углавном према слуху, како га родитељи изговоре, али након тога тражи од родитеља да провере да ли је тачан унос пре закључења уписа у програм. Раније је тражила од родитеља да запишу на папир како се пише лично име, али то сада ретко ради, јер сматра да доста добро познаје лична имена на албанском језику и да их може записати према правилима албанског правописа.

Као проблематична, током разговора са њом, искристалисала се чињеница да она нема право увида у извод из матичне књиге венчаних, те податке уноси искључиво по ономе што странке наведу, док матичар са друге стране, када му стигне електронска пријава нема могућност измене података у апликацији.

За законит и правилан рад лица коју обављају послове електронске пријаве, одговорна је радна група коју чине Министарство државне управе и локалне самоуправе, Министарство здравља, Дирекција за електронску управу и други надлежни органи. Када постоји проблем са електронском пријавом, одређен је директан контакт и овлашћена лица којима се пријављује проблем.

Град Лесковац¹⁸

За разлику од Врања, у Лесковцу, где укупан број рођења износи 1172, према наводима надлежне матичне службе веома је мали број рођења деце албанске националности. Тако, у 2017. није био

¹⁸ Радна посета Заштитника грађана обављена је 24. августа 2017. године.

ниједан упис личног имена новорођеног детета на албанском језику, а у 2016. је било два уписа, од којих један на основу електронске пријаве.

Електронска пријава новорођене деце у Лесковцу је почела 22. јуна 2016. Према увиду у обрасце пријава које је Заштитник грађана прегледао у Лесковцу, имена детета унета су само на српском и ћирилици, а ни родитељи немају паралелан упис већ само српски језик и ћирилично писмо. Иако матичари наводе да увек обавесте странке о праву да упишу своје лично име и на језику националне мањине, у пракси је и даље приметно да странке не знају да имају право да поднесу захтев за накнадни упис на свом језику и писму.

Ранијих година пракса матичне службе је била да упис припадника албанске националне мањине, односно паралелан упис може бити на латиници, а не према албанском језику и правопису. Треба напоменути да ово није била законита пракса и да упис на латиничном писму није упис на језику и писму националне мањине, у овом случају на албанском језику.

Тренутно, петоро матичара има сертификат за рад у Централном регистру, а троје здравствених радника има сертификат за електронску пријаву – поред две службенице и једна гинеколошко-акушерска сестра има сертификат да врши електронску пријаву.

И у Лесковцу се поступа на исти начин као у Врању, када је реч о нерешеним статусним питањима. Другим речима, електронска пријава се обуставља. Као што су истакли и матичари и здравствени радници у другим општинама где је Заштитник грађана спровео истраживање, и у Лесковцу су нагласили да обука није била довољна да се здравствени радници упознају са свим ситуацијама који могу да се појаве у пракси приликом пријаве. Обука за матичаре је била организована два пута, али углавном су сами вежбали рад у апликацији. У циљу ефикасног поступања и превазилажења проблема, здравствени радници сада телефоном контактирају матичаре, са којима имају изузетну сарадњу, ради консултација.

Лицима која обављају послове електронске пријаве рођења детета, здравственим радницима и матичарима обезбеђен је администратор у Министарству здравља ког контактирају приликом рада у апликацији, уколико им је потребна помоћ.

У Општој болници Лесковац, на пословима електронске пријаве рођења детета раде две службенице, чиме се превазилазе проблеми који су констатовани у раду административне раднице у Врању. Слично својој колегиници у Врању, и оне у случајевима уписа личног имена на албанском језику и према правопису, родитељима дају да сами напишу на папир лично име детета и онда тако написано име уносе у електронски образац. На питање да појасне праксу погледу обавезе обавештавања грађана, навеле су податак да увек обавештавају странке да имају право да лично име упишу на језику националне мањине.

Град Ниш¹⁹

Електронска пријава рођења детета у Нишу почела је 3. новембра 2016. У Нишу се годишње роди око 2800 беба. Упркос том податку, за електронску пријаву одређено је само једно лице.

Увидом у копије извода из матичне књиге рођених, у које је Заштитник грађана имао увид приликом посете матичној служби, утврђено је да су одређени уписи личног имена на албанском језику и писму унети неправилно. Тако су неки уписи извршени тако да је име уписано на српском језику и ћириличном писмом, а само је презиме унето на албанском језику. Образложење које је Заштитнику грађана предочено, јесте да је разлог за то што је тако написано презиме исто на ћирилици и латиници. Штавише, Заштитник грађана се уверио да је такав унос обављен и у централни регистар.

Такође, иако су родитељи пријавили име детета на албанском језику и писму, а матичари не могу да мењају такав податак, надлежни су изразили схватање да лично име детета може да се упише на албанском језику и писму само ако је у матичне књиге извршен такав упис и за родитеље. На жалост, мора се напоменути да је овако поступање неправилно, јер је избор и коришћење личног имена детета слободно и није у вези са тим како су уписана имена родитеља детета чије се име пријављује.

Имајући у виду овакав неправилни упис, надлежним у матичној служби указано је да је потребно исправити уписе. Па тако

¹⁹ Радна посета Заштитника грађана обављена је 25. августа 2017. године.

осим што је могућа исправка и као техничка грешка договорено је да се изврше исправке и у матичној књизи, јер на основу извода у коме нема паралелног уписа личног имена на језику и писму националне мањине, Министарство унутрашњих послова не може да изда личну карту према са личним именом на језику и писму националне мањине.

Иако је у матичној служби је запослено десет матичара, само два матичара имају сертификат за рад у централном регистру. Поред тога, у матичној служби указали су да су технички услови јако лоши.

Забрињава тумачење матичара у матичној служби Ниш да се према звучности, од случаја до случаја, одређује да ли се име пише исто на албанском језику и латиничним писмом, због чега и долази до неправилних уписа. Треба истаћи, да на основу оваквог извода како ради матична служба, не може да се изда лична карта, односно да лично име буде уписано у личну карту на писму националне мањине. Ово доводи у неповољну ситуацију странку која мора да подноси захтев за исправку, како би касније могла да оствари и право да јој лично име у личној карти буде уписано на језику и писму националне мањине.

Такође, са једног потпуно другог становишта, забринутост изазива и сазнање, тачније изјава представника матичне службе да нису примили обавештење Министарства државне управе и локалне самоуправе у вези са накнадним уписом личног имена на језику националне мањине и према правопису тог језика.

Изводе које су неправилно урадили, наводе да ће технички исправити. У књизи су уписи правилни, тако да изводи ће бити исправљени у складу са изворником.

Што се тиче електронске пријаве из Клиничког центра Ниш, службеник који врши електронску пријаву рођења наводи да је до сада била само једна пријава да је дете албанске националности.

Пријаву врши на основу онога што родитељи напишу на папиру. Када су у питању слова која нема српски језик, а има албански, службеник нема сазнања да у падајућем менију апликације за унос пријаве има десет језика. Не прави разлику између права страних држављана и права националних мањина.

Ово је последица тога што службеник није прошао обуку, али је упознат с тим да има упутства у вези попуњавања обрасца

електронске пријаве. Није упућен у вези уноса на језику националне мањине.

Дневно се обрађује од 12 до 18 пријава, а према наводима службеника који обавља овај посао пријаве не стижу да унесу, па зато користе и старе обрасце и начин пријаве новорођеног детета. У плану је да се изради и сертификат за још једну службеницу, али ни она није прошла обуку. Технички услови нису задовољавајући.

ЗАКЉУЧЦИ

Недостатак кадровских и финансијских средства у локалним самоуправама јесу значајан разлог због кога се службена употреба албанског језика и писма не остварује у потпуности на начин како је то законом гарантовано, што је податак на који Заштитник грађана упозорава годинама у назад.

Осим наведеног, недостатак, односно недоступна потребна обавештења грађанима, јесу препрека потпунијем и ефикаснијем остваривању права на упис личног имена у личну карту, друге јавне исправе и службене евиденције на албанском језику и правопису тог језика.

Републички органи немају одговарајућу свест о значају и одговорности према својој обавези да табле са натписима органа испишу на свим језицима који су у службеној употреби, у конкретном случају у наведеним општинама, на албанском језику и писму.

Иако нема конкретних притужби грађана да нису остварили право да у електронској пријави рођења бебе упишу податак о личном имену детета на албанском језику и правопису тог језика, у пракси јесу уочени одређени недостаци.

Неодговарајући радни статус, али и недовољна обученост здравствених радника који обављају тај посао, могу бити на штету права грађана. Потребно је да се прецизира неопходност да на електронској пријави рођења бебе може да ради само лице које је претходно завршило све обуке, како би се спречило да нестручна и/или лица без икакве претходне обуке обављају тако важан посао и буду одговорне за тачност унетих података, као што је припадност националној мањини или лично име на језику и писму мањине којој дете припада.

Добра је пракса, у недостатку каталога личних имена исписаних према језику и правопису тог језика као званичног документа, да се ради правилности уписа личног имена детета, тражи од родитеља да пре уписа податка у електронску пријаву сами напишу име и презиме новорођенчета на језику и писму

мањине којој припадају, како се не би десило да у случају албанске мањине упис буде на латиници, а не и према правопису тог језика или по звучности. Такође, Заштитник грађана сматра веома сврсисходном праксу, коју треба наставити и проширити, да се од родитеља захтева да пре закључења уписа провере и одобре унос личног имена према ономе што су сами написали. Ради веродостојности, уколико то капацитети омогућавају, треба размислити и о потреби документовања на тај начин добијених података.

С друге стране, реалност је таква да постоји могућност да родитељи то нису у могућности, због чега израда каталога најчешћих личних имена која су правилно исписана на албанском језику и правопису, са фонетским изговором, према схватању Заштитника грађана представља најбољи и прави начин решавања до сада уочених проблема. Штавише, то решење је могуће применити и у случају и других мањинских језика чија правописна правила су другачија од српског језика.

ПРЕПОРУКЕ

У циљу отклањања свих утврђених проблема и неправилности, као и унапређења остваривања права на службену употребу албанског језика и писма, односно избор и употребу личног имена на албанском језику и писму, Заштитник грађана упућује следеће препоруке Министарству државне управе и локалне самоуправе и Министарству здравља:

1. потребно је да Министарство државне управе и локалне самоуправе поново упути обавештење свим матичним службама у вези накнадног уписа личног имена на језику националне мањине и према правопису тог језика;
2. потребно је да Министарство државне управе и локалне самоуправе у сарадњи са Националним саветом албанске националне мањине размотри потребу и начин како да се изради каталог имена и презимена на албанском језику и писму који би био помоћни, али драгоцен инструмент матичарима у раду приликом ових уписа;
3. потребно је да Министарство државне управе и локалне самоуправе и Министарство здравља организују додатне обуке за матичаре и раднике у здравственим центрима који обављају послове електронске пријаве рођења детета у вези са уписима личног имена на језику и писму националне мањине;
4. потребно је да локалне самоуправе и Национални савет албанске националне мањине, у складу са њиховим надлежностима, предузимају све расположиве мере и активности ради потпуног, прецизног и благовременог информисања грађана о праву на упис личног имена на језику и према правопису албанског језика.

Заштитник грађана сматра да је потребно, што је пре могуће, да надлежни органи размотре и остала отворена питања која су представљена у овом извештају, и донесу одлуку о томе да ли је њихово решавање могуће обезбедити само изменама и допунама важећих прописа или је унапређење стања могуће постићи и организовањем семинара и обука за представнике локалних самоуправа и здравствених центара, у циљу уједначавања праксе у раду, отклањања неправилности и ефикаснијег остваривања права припадника националних мањина.

Прилог 1

Преглед предмета и препорука Заштитника грађана у периоду 2011–2016, у вези са остваривањем права на службену употребу језика и писма националних мањина, односно права на избор и употребу личног имена на језику и писму албанске националне мањине

Право на избор и употребу личног имена

Притужба²⁰ поднета на рад Полицијске станице Бујановац јер је лично име уписано у уверењу о пријави пребивалишта на српском језику и ћириличком писму. Наиме, програмска апликација не подржава унос личног имена на језику и писму националне мањине, унос је могућ само на српском језику и ћириличком писму, односно латиничном писму.

Након спроведеног поступка, Министарство унутрашњих послова започело је процес репројектовања апликације, како би било омогућено остваривање права припадника националних мањина на избор и употребу личног имена у складу са језиком националне мањине и правописом. Проблем уноса за конкретан случај, решен је ручним уносом личног имена у ПС Бујановац.

У току овог поступка, дошло се до сазнања да упис личног имена није правилно извршен ни у матичну књигу рођених, односно лично име је уписано на латиничном писму и паралелним уписом, у загради, на албанском језику име, али не и презиме. Имајући у виду, да је Законом о матичним књигама предвиђено да се лично име уписује на српском језику и ћириличким писмом и паралелно на језику и писму националне мањине, Заштитник грађана је обавестио надлежно Министарство државне управе ради спровођења надзора над радом матичне службе.

20 Предмет 64-1308/15 окончан обуставом поступка контроле Министарства унутрашњих послова.

Како је право на употребу личног имена и упис истог у лична документа и друге евиденције, врши према изворнику, односно изводу из матичне књиге, овакав неправилан упис може имати последице приликом сваког даљег уноса имена у евиденције. У конкретном случају, презиме би у складу са изворником било уписано латиничним писмом, а не на албанском језику.

Право на службену употребу језика и писма албанске националне мањине

Притужбу²¹ је поднео Национални савет албанске националне мањине на рад Пореске управе, Филијала Бујановац јер је одбијен захтев на албанском језику упућен Филијали, иако је на територији општине Бујановац албански језик у равноправној службеној употреби. Као разлог одбијања да прими захтев, орган се изјаснио да службеници нису били обавештени да имају обавезу да поступају у случају подношења захтева само на албанском језику и писму. Међутим, Заштитник грађана је, још 2013. године, поступајући по притужби Националног савета мађарске националне мањине упутио мишљење Министарству финансија да је потребно да обавесте све регионалне центре и филијале Пореске управе о обавези да обезбеде остваривање права грађана на службену употребу језика и писма националних мањина у поступцима пред Пореском управом. Као и то да припадници националних мањина имају право да на свом језику и писму попуне обрасце пореских пријава, иако су одштампани на српском језику и ћириличком писму.

Препорука РФЗО – право на службену употребу језика и писма албанске националне мањине

Притужбу²² је поднео Национални савет албанске националне мањине на рад Републичког фонда за здравствено осигурање, указујући да се биометријске здравствене књижице израђују

21 Предмет 64-1777/15 окончан обуставом поступка Пореске управе, Филијала Бујановац.

22 Предмет 64-3205/15 Препорука РФЗО дел. бр. 14927 од 20. априла 2016. године.

само на српском језику и ћириличком писму, као и то да Испостава Бујановац одбија да одговори на представку упућену на албанском језику и писму, захтевајући да се достави превод на српски уколико очекују одговор. У току поступка контроле, Заштитник грађана је утврдио да је Испостава Бујановац неправилно и незаконито поступала када је одбила да одговори на представку упућену на албанском језику, као и РФЗО Филијала Врање јер није истакла обавештење о праву припадника националне мањине да исправу о здравственом осигурању добије и на албанском језику и писму који је у службеној употреби на територији општине Бујановац.

Упућена је Препорука РФЗО Врање да је неопходно обезбедити остваривање права грађана да у усменој и писаној комуникацији, као и поступцима за остваривање и заштиту права и дужности, користе албански језик и писмо. Такође, препоручено је да се истакне обавештење о начину остваривања права припадника националних мањина да исправу о здравственом осигурању добију на албанском језику и писму.

РФЗО је поступио по препорукама Заштитника грађана. Организован је рад Испоставе Бујановац да припадници националних мањина могу да остваре право да користе албански језик и писму, у комуникацији и поступцима, тако што 2 запослена користе албански језик и писмо и користе обрасце здравствених књижица на албанском језику и писму. Такође, на видном месту је истакнуто обавештење о начину остваривања права на добијање исправе о здравственом осигурању на албанском језику и писму. Обавештење је истакнуто на српском и албанском језику.

Препорука РФЗО/обезбедити остваривање права на службену употребу језика и писма у организационим јединицама на територијама где је у равноправној употреби језик и писмо националне мањине

Притужбу²³ је поднео Национални савет албанске националне мањине на рад РФЗО, Испостава Бујановац, указујући на повреду права на службену употребу албанског језика и писма. Имајући у

23 Предмет 13-27-2487/16 Препорука РФЗО дел. бр. 20827 од 3. јуна 2016. године.

виду, на поновно указивање на повреду права на службену употребу језика и писма националних мањина, Заштитник грађана упутио је препоруку РФЗО – Дирекцији да приликом измена и допуна, или доношења новог Правилника о унутрашњој организацији и систематизацији радних места, води рачуна о националном саставу становништва и одговарајућој заступљености припадника националних мањина у организационим јединицама.

Такође, да је потребно да Дирекција прикупи податке, односно успостави евиденцију о томе који број запослених познаје језик националне мањине за све организационе јединице чије је седиште на територији локалне самоуправе у којој је уведен у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине. Ради остваривања права на службену употребу језика и писма, препоручено је да Дирекција донесе упутства за поступање организационих јединица, као и да се обезбеди да се истакну обавештења о праву да добију исправу о здравственом осигурању на језику и писму националне мањине, на територијама где је у равноправној службеној употреби језик и писмо националне мањине.

Мишљење са препоруком Министарству државне управе и локалне самоуправе ради уједначавања праксе матичних служби приликом накнадног уписа личног имена према језику и писму националне мањине²⁴

Заштитник грађана упутио је Мишљење са препоруком Министарству државне управе и локалне самоуправе, с обзиром на то да је уочено да постоје недоумице и неједнако поступање матичних служби приликом уписа личног имена према језику и правопису националне мањине. Мишљење је упућено ради уједначавања поступања матичних служби у Републици Србији и односи се на то да је потребно је додатно појаснити поступак одлучивања по захтеву за упис личног имена на језику и правопису националне мањине, када је захтев поднет после закључења основног уписа у матичну књигу, а да при том подносилац захтева не поседује

24 Предмет 16 – 2885 / 11 Мишљење са препоруком МДУЛС дел. бр. 9219 од 18. априла 2012. године.

доказ нити било какву јавну исправу из које би се могло утврдити облик имена и презимена на језику националне мањине.

Заштитник грађана је током поступка вођеног по притужби припаднице мађарске националне мањине и других поступака, дошао до закључка да матичне службе у оваквим случајевима не примењују члан 26. Закона о матичним књигама²⁵ у складу са Упутством о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига²⁶, и по службеној дужности не прибављају мишљење овлашћених тумача применом одредаба Закона о општем управном поступку²⁷ које се односе на тумаче.

С тим у вези, Министарство за државну управу и локалну самоуправу препоручено је да дописом обавести матичне службе о примени постојећег Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига и укаже им на обавезу да по службеној дужности прибављају мишљење овлашћених тумача применом одредаба Закона о општем управном поступку које се односе на тумаче у случајевима када грађанин припадник националне мањине, по закључењу основног уписа у матичну књигу, поднесе захтев за упис личног имена на језику и правопису националне мањине.

Наведено обавештење Министарство је доставило свим матичним службама ради примене у поступку одлучивања по захтеву припадника националне мањине за упис личног имена и према језику и писму припадника националне мањине, после закључења основног уписа.

Мишљење са препорукама Министарству државне управе и локалне самоуправе у вези са обавезним увођењем службене употребе језика и писма националне мањине на територији јединице локалне самоуправе²⁸

Заштитник грађана је још 2011. године, Мишљењем са препорукама, указао надлежном Министарству на уочене недостатке у

25 „Службени гласник РС“ број 20/09.

26 „Службени гласник РС“, бр. 109/09, 4/10 – испр, 10/10 и 25/11.

27 „Службени гласник РС“ број 30/10.

28 Предмет 16-2987/11 Препорука МДУЛС дел. бр. 21307 од 4. новембра 2011. године.

Закону о службеној употреби језика и писама који спречавају остваривање права припадника националних мањина на равноправну службену употребу њихових језика и писама.

Тако је указано, да законом није обезбеђено да се у јединици локалне самоуправе, у равноправну службену употребу, обавезно уведе језик и писмо националне мањине у случају када је испуњен Законом утврђен услов да је на њеном подручју настањено више од 15% становништва припадника исте националне мањине.

Супротност члана 11. став 4. и члана 19. Закона која се састоји у томе да имају исти предмет уређења – исписивања имена органа, назива јединица локалне самоуправе, насељених места, тргова и улица и других топонима на подручјима на којима су у службеној употреби и језици националних мањина, а да различито прописују начине остваривања ове обавезе, ствара забуну и отежава ефикасно и потпуно остваривање права на равноправну службену употребу језика и писама националних мањина.

Такође, указано је и на то, да одредбама члана 21. и члана 22. Закона није обезбеђен ни ефикасан надзор над применом Закона, нити финансијска средства потребна за примену и заштиту права на службену употребу језика и писама националних мањина.

Препорука Министарству унутрашњих послова у вези са обезбеђивањем потребних обавештења у свим полицијским станицама о праву на упис у личну карту презимена и имена припадника националних мањина на језику националне мањине и његовом писму²⁹

Представници националних савета националних мањина указали су Заштитнику грађана са којим проблемима се суочавају припадници националних мањина уколико желе да лично име упишу у личну карту на језику и писму националне мањине. С тим у вези, Заштитник грађана и Покрајински омбудсман упутили су препоруку Министарству унутрашњих послова да је потребно истаћи обавештења у полицијским управама/станицама о праву припадника националних мањина да своје податке упишу на језику и писму националне мањине.

29 Предмет 16-2572/10 Препорука МУП дел. бр. 22309 од 16. марта 2011. године.

Значајно је истаћи да је Министарство унутрашњих послова тада обавестило Заштитника грађана да постоје технички и други услови за унос података на 10 језика и то: албански, босански, бугарски, мађарски, словачки, румунски, русински, хрватски, чешки и турски.

Заштитник грађана је поступајући по притужбама грађана албанске националности из Медвеђе тада утврдио да је основни узрок неостваривања права на упис личног имена на језику и писму националне мањине у личну карту, необавештеност грађана.

Прилог 2

ПРАВНИ ОКВИР

Службена употреба језика и писма

Национални њравни оквир

Устав Републике Србије³⁰ у начелима, поред осталог, утврђује службену употребу језика и писама у Републици Србији. Према члану 10. став 1. Устава, у Србији су у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо. Службена употреба других језика и писама допуштена је под условом да је заснована на Уставу и уређена законом (члан 10. став 2. Устава).

Члан 79. Устава, у ставу 1. изричито наводи одређене сфере друштвеног живота у којима је могуће службено употребљавати мањинске језике: у срединама где чине значајнију популацију, припадници националних мањина имају право да: органи јавне власти (државни, покрајински и локални), као и организације којима су поверена јавна овлашћења воде поступак и на свом језику; на свом језику могу да користе своје име и презиме; у срединама где чине значајну популацију, традиционални локални називи, имена улица, насеља и топографске ознаке могу да буду исписани и на њиховом језику.

У складу са чланом 75. став 2, припадници националних мањина, непосредно или преко мањинских самоуправа, односно националних савета националних мањина (члан 75. став 3. Устава), учествују у одлучивању или сами одлучују о појединим питањима у вези са службеном употребом језика и писама³¹.

30 „Службени гласник РС“, број 98/06.

31 Поред одредаба којима је непосредно дефинисано питање службене употребе језика националних мањина, за остваривање овог права релевантне су и друге уставне одредбе: члан 21. став 3, 27. став 2., члан 33. став 1. члан 199. став 1. и став 2.

Закон о службеној употреби језика и писма³² – У смислу Закона службена употреба нарочито подразумева: усмено и писмено општење органа и организација међусобно, као и са странкама; вођење поступака за остваривање и заштиту права и дужности грађана; вођење прописаних евиденција; издавање јавних и других исправа које су од интереса за остваривање утврђених права грађана; остваривање права, дужности и одговорности радника из рада и по основу рада. Употреба језика и писама при исписивању топографских назива, назива органа, организација и фирми, као и при објављивању јавних позива, обавештења и упозорења и јавних натписа, се такође сматра службеном употребом језика и писама (члан 3.).

У члану 6. Закон предвиђа право сваког лица да у поступку пред органом и организацијом, која вршећи јавна овлашћења решава о његовом праву и обавези, употребљава свој језик и у поступку се упознаје с чињеницама на свом језику.

Закон о службеној употреби језика чланом 11. ставом 1. и 2. прописује да на територији јединице локалне самоуправе где традиционално живе припадници националних мањина, њихов језик и писмо може бити у равноправној службеној употреби, као и да ће јединица локалне самоуправе обавезно својим статутом увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва. Док став 3. овог члана прописује да службена употреба језика националних мањина из става 1. овог члана подразумева између осталог и издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних података на језицима националних мањина и прихватање тих исправа на тим језицима као пуноважних.

Закон о заштити слобода и права националних мањина³³ у члану 11. став 4. изричито предвиђа да службена употреба језика и писама националних мањина подразумева издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних података

32 „Службени гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 – др. закон и 30/10.

33 „Службени лист СРЈ“, број 11/02, „Службени лист СЦГ“, број 1/03 – Уставна повеља и „Службени гласник РС“, бр. 72/09 – др. закон и 97/13 – одлука УС.

на језицима националних мањина, као и прихватање тих исправа на тим језицима као пуноважних.

Закон регулише и питање исписивања топографских ознака на језицима националних мањина, уносећи једну битну новину тиме што допушта да се ове ознаке могу исписивати према традицији и правопису националне мањине (члан 11. став 5.). Закон садржи и одредбе којима се службена употреба језика националних мањина проширује изван граница територије локалне самоуправе.

Према члану 11. став 6., закони и други прописи се, у складу са законом, објављују и на језицима националних мањина, односно предвиђена је могућност да се припадници националних мањина, чији број у укупном становништву Републике Србије достиже најмање 2% према последњем попису, могу обратити републичким органима на свом језику и имају право да добију одговор на том језику (члан 11. став 7.).

Закон о националним саветима националних мањина³⁴ регулише надлежности националних савета у погледу службене употребе језика националних мањина у члану 22. Тако је предвиђено да национални савет доприноси остварењу службене употребе језика националне мањине на начин што: а) предлаже утврђивање језика и писма националне мањине као службеног језика и писма у јединици локалне самоуправе (члан 22. тачка 3); б) предлаже надлежном органу вршење надзора над службеном употребом језика и писма националне мањине (члан 22. тачка 6); ц) предлаже надлежним органима мере и активности за унапређење превођења прописа на језике националних мањина који су у службеној употреби (члан 22. тачка 7); д) предузима мере и активности за унапређење службене употребе језика и писма националне мањине (члан 22. тачка 8).

Надлежности националног савета у погледу топографских ознака односе се пре свега на његово право да утврђује традиционалне називе јединица локалне самоуправе, насељених места и других географских назива на језику националне мањине, ако је на подручју јединице локалне самоуправе или насељеног места језик националне мањине у службеној употреби (члан 22. тачка 1) и предлаже надлежном органу истицање ових назива (члан 22. тачка 2).

34 „Службени гласник РС“, бр. 72/09, 20/14 – одлука УС и 55/14.

Поред наведених закона, службена употреба језика и писама регулисана је великим бројем других посебних тзв. секторских закона³⁵.

Међународни њравни оквир

Европска повеља о регионалним или мањинским језицима³⁶ – Основни циљ *Повеље* јесте заштита историјских, регионалних језика и језика мањина у Европи, а тиме и очување и унапређење традиције и културне различитости у Европи. *Повеља* предвиђа низ мера за употребу језика у области образовања, правосуђа, управе, медија, али и у друштвеном и привредном животу. *Повеља* у целини доприноси остварењу права на службену употребу језика националних мањина.

Актом о ратификацији, у погледу употребе језика националних мањина у административним областима државе у којима живи број говорника мањинског језика који оправдава примену посебних мера, Република Србија се обавезала да ће им омогућити да

35 Закон о локалној самоуправи („Службени гласник РС“, бр. 129/07, 83/14 – др. закон и 101/16 – др. закон), Закон о матичним књигама („Службени гласник РС“, бр. 20/09 и 145/14), Породични закон („Службени гласник РС“, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15), Закон о личној карти („Службени гласник РС“, бр. 62/06 и 36/11), Закон о путним исправама („Службени гласник РС“, бр. 90/07, 116/08, 104/09, 76/10 и 62/14), Закон о општем управном поступку („Службени гласник РС“, број 18/16), Закон о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/11, 49/13 – одлука УС, 74/13 – одлука УС и 55/14), Закон о ванпарничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 25/82 и 48/88 и „Службени гласник РС“, бр. 46/95 – др. закон, 18/05 – др. закон, 85/12, 45/13 – др. закон, 55/14, 6/15 и 106/15 – др. закон), Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14), Закон о прекршајима („Службени гласник РС“, бр. 65/13, 13/16 и 98/16 – одлука УС), Закон о избору народних посланика („Службени гласник РС“, бр. 35/00, 57/03 – одлука УСРС, 72/03 – др. закон, 75/03 – испр. др. закона, 18/04, 101/05 – др. закон, 85/05 – др. закон, 28/11 – одлука УС, 36/11 и 104/09 – др. закон), Закон о локалним изборима („Службени гласник РС“, бр. 129/07, 34/10 – одлука УС и 54/11), Закон о печату државних и других органа („Службени гласник РС“, број 101/07), Закон о уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – одлука УС, 103/15 и 40/15 – др. закон).

36 „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 18/05.

подносе усмене или писмене представке и документа на својим језицима³⁷ (члан 10. став 1. тачка а (IV) и (V).

У погледу употребе језика националних мањина пред локалним и регионалним властима, Република Србија се обавезала да ће одобрити или охрабривати: а) да грађани који говоре мањинске језике поднесу писмене или усмене представке на тим језицима; б) да регионалне и локалне власти објављују званична документа на одговарајућим мањинским језицима; ц) употребу традиционалних облика имена места на регионалним или мањинским језицима, заједно с именом на званичном језику државе (члан 10. став 2. тачке б, ц, д, и г).

У погледу употребе мањинских језика у раду јавних служби на територији на којој се ови језици користе, Србија се обавезала да омогући онима који користе регионалне или мањинске језике да поднесу захтев на овим језицима (члан 10. став 3. тачка ц). Како би омогућила остваривање службене употребе регионалних или мањинских језика пред управним властима и јавним службама, Република Србија се обавезала да, у мери у којој је то могуће, удовољава захтевима запослених у јавним службама који познају неки регионални или мањински језик да буду ангажовани на територијама на којима се ови језици користе (члан 10. став 4. тачка ц). Република Србија је прихватила и меру из члана 10. став 5. која предвиђа да државе преузимају обавезу да допусте употребу и усвајање породичних имена на регионалним или мањинским језицима, на захтев оних који су заинтересовани.

Оквирна конвенција за заштиту националних мањина³⁸ – Питање службене употребе језика националних мањина Оквирна конвенција регулише чл. 10. и 11. Члан 10. став 1. признаје право припадника националне мањине да слободно и без ометања користе свој језик, и то како приватно тако и јавно. Обавеза државе, која произлази из ове одредбе, постоји пре свега у нечињењу, с обзиром на то да држава не сме да омета употребу језика националне мањине. Обавеза на чињење, у смислу

37 Приликом ратификације Повеље Србија је прихватила примену наведених мера у односу на албански, босански, бугарски, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки, украјински и хрватски језик, при томе не правећи никакву разлику између њих.

38 „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 6/98.

подршке или унапређења, није изричито регулисана нормом, па се чињење државе односи на њену обавезу да спречи ометање од стране трећих лица.

Употреба језика националних мањина у комуникацији са државним органима регулисана је у члану 10. став 2. При томе, нормом нису обухваћени сви државни органи, већ само органи управе.

Лично име

Право на лично име је једно од права које је уздигнуто на ниво уставом загарантованог људског права. Устав Србије, у члану 37. став 3. прокламује да су избор и коришћење личног и имена своје деце слободни. За припаднике националних мањина Устав, у члану 79. став 1., садржи додатну гаранцију права на коришћење свог имена и презимена на свом језику.

Закон о заштити слобода и права националних мањина у члану 9. прописује да припадници националних мањина имају право на слободан избор и коришћење личног имена и имена своје деце, као и на уписивање свог личног имена у све јавне исправе, службене евиденције и збирке личних података према језику и правопису припадника националне мањине.

Истим Законом у члану 11. став 4. прописано је да службена употреба језика и писама националних мањина подразумева издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних података на језицима националних мањина и прихватање тих исправа на тим језицима као пуноважних.

Закон о матичним књигама³⁹ у члану 17. предвиђа да се лично име детета, родитеља, супружника и умрлог уписује се на српском језику, ћириличким писмом, а припадници националне мањине имају право на упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине, што не искључује паралелан упис личног имена и на српском језику, ћириличким писмом.

Упутство о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига⁴⁰ ближе уређује да се лично име припадника националне

39 „Службени гласник РС“, бр. 20/09 и 145/14.

40 „Службени гласник РС“, бр. 109/09, 4/10 – испр., 10/10, 25/11, 5/13 и 94/13.

мањине уписује у матичну књигу на језику и писму националне мањине после уписа на српском језику ћириличким писмом, испод њега истим обликом и величином слова.

Истим Упутством у тачки 137. наводи се да се у јединицама локалне самоуправе у којима је статутом утврђено да је у службеној употреби језик припадника националне мањине, обрасци извода из матичних књига из тач. 134. – 136. овог упутства штампају се и двојезично, на српском језику ћириличким писмом и на језику и писму оне националне мањине чији је језик у службеној употреби. Текст рубрика на језику и писму припадника националне мањине исписује се испод текста на српском језику, истим обликом и величином слова.

Закон о личној карти⁴¹ у члану 9. став 3. прописује да се подаци о презимену и имену уписују у образац личне карте у изворном облику, како су уписани у изводу из матичне књиге рођених, при чему се ови подаци код припадника националних мањина паралелно уписују и по српском правопису и писму.

Закон о службеној употреби језика и писама⁴², у члану 18а. прописује да припадници националних мањина имају право на слободан избор и коришћење личног имена и имена своје деце, као и на уписивање ових личних имена у све јавне исправе, службене евиденције и збирке личних података према језику и правопису припадника националне мањине.

Правилником о поступку издавања пријаве рођења детета и обрасцу пријаве рођења детета у здравственој установи⁴³ у делу који уређује изјаву о личном имену детета предвиђен је упис личног имена и презимена према језику и писму националне мањине.

41 „Службени гласник РС“, број 36/11.

42 „Службени гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94 и 101/05 – др. закон и 30/10.

43 „Службени гласник РС“, бр. 25/11, 9/16, 16/16 и 36/16.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.725(=18)(497.11)

81'272(497.11)

ПОСЕБАН извештај Заштитника грађана о службеној употреби албанског језика и писма / [уредник Роберт Сепи]. – Београд : Заштитник грађана, 2018 (Београд : Службени гласник). – 25 стр. ; 21 см

Тираж 100. – Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-87945-43-2

а) Албански језик – Службена употреба – Србија

COBISS.SR-ID 259009548
